כל יומא דחג חלוקין בקרבנותיהן דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן שבת דחלוקה בקרבנותיה לימא לא איקרי מועד ראש חודש דאיקרי מועד לימא לא איקדיש בעשיית מלאכה דכתיב [1] א) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לילה המקודש לחג טעון שירה א] ושאין מקודש לחג אין טעון שירה ראש השנה ויום הכיפורים דאיקרו מועד ואיקדוש בעשיית מלאכה לימא משום דר' אבהו ב) דאמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכפורים אמר להן א) אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני והא חנוכה ב] דלא הכי ולא הכי וקאמר משום ניסא פורים דאיכא ניסא לימא ג) אמר רבי יצחק לפי שאין אומרים ג] שירה על נס שבחוצה לארץ מתקיף לה רב נחמן בר יצחק והרי יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ הוא ואמרינן הלל ד] כדתניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה ד) רב נחמן ב) אמר קרייתה זו היא הלילא רבא אמר בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש ה] אנן ה) ולר"נ דאמר קרייתה זו היא הלילא התניא משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה כיון שגלו חזרו להיתירן הראשון: לא היה מכה באבוב של נחושת וכו': פתח בחליל ו] ומסיים באבוב א"ר פפא היינו חליל היינו אבוב ואמאי קרי ליה חליל דחלי קליה: ת"ר ו) אבוב היה במקדש חלק ז] היה דק היה של קנה היה ומימות משה היה ח] צוה המלך וציפוהו זהב ולא היה קולו ערב נטלו את צפויו והיה קולו ערב כמות שהיה ט] צלצול היה במקדש של נחושת היה י] והיה קולו ערב ונפגם ושלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים ותקנוהו ולא היה קולו ערב נטלו את תיקונו והיה קולו ערב כמות שהיה ז) מכתשת היתה במקדש של נחושת היתה ומימות משה היתה והיתה מפטמת את הבשמים יא] נתפגמה והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים יב] ותיקנוה ולא היתה מפטמת כמו שהיתה נטלו את תיקונה והיתה מפטמת כמו שהיתה אלו שני כלים נשתיירו ממקדש ראשון יג] ונתפגמו ולא היה להם ארוכה יד] ועליהם אמר דוד [2] נחושת ממורט [3] נחושת ח) (ממורק) ועליהם הוא אומר [4] וכלי נחשת טו] מוצהב שנים חמודות (מזהב) ט) רב ושמואל חד אמר כל אחד ואחד שקול כשנים של זהב וח"א שניהם שקולין כאחד של זהב תני רב יוסף שניהם שקולין כאחד של זהב תניא טז] ר' נתן אומר שניים היו שנאמר שנים אל תיקרי שנים אלא שניים תני רשב"ג יז] שילוח היה מקלח מים בכאיסר צוה המלך והרחיבוהו כדי שיתרבו מימיו ונתמעטו וחזרו ומיעטוהו והיה מקלח מים לקיים מה שנאמר [5] אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר הרדולים יח] לא היה במקדש מאי הרדולים אמר אביי טבלא גורגדנא מפני שקולו ט) ערב ומערבב את הנעימה: אמר רבא בר שילא אמר רב מתנה אמר שמואל מגריפה היתה במקדש
עשרה

ימי החג חלוקין בקרבנותיהם. דפרי החג מתמעטין והולכין: **ראש חדש איקרי מועד.** דכתיב (איכה א) קרא עלי מועד וכפ"ד דמסכת תענית (דף כט.) תמוז דההוא שתא מלויי מליוה דכתיב קרא עלי מועד: **השיר.** הלל: **מקודש.** בעשיית מלאכה: **קרייתה.** קריאת המגילה: **דחלי קליה.** מתוק קולו לשמוע: **חלק.** קלוף: **דק.** טינב"ש. גילדו דקה: **צלצל.** שני כלים מכין זה ע"ג זה וקולם דק וקורין להן צנב"ש: **מפטמת את הבשמים.** שבה היו כותשין סממני הקטרת והיא קולה צלול ומפטמת הבשמים יפה ונותנת בהן ריח כדאמרי' בכריתות (דף ו:) יט] השוחק אומר היטב הדק הדק היטב שהקול יפה לבשמים: **שני כלים.** צלצל ומכתשת י) נחושת: **ממורט.** דק שיכולין לקפלו: **ממורק.** צלל לוישנ"ט: **שניים.** כ] שני צלצלים ושני מכתשות: **בכאיסר.** פי המעיין שהוא נובע שם רחב כאיסר: **אל יתהלל חכם.** שחכמתו אינה אלא מקלקלת לפי שכלי מקדש ראשון ע"פ הגבורה נעשו דכתיב (ד"ה א כח) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכת התבנית: **הרדוולים טבלא גורגדנא.** זוג ועינבל שקורים אישקליט"א: **ומערבב את הנעימה.** כשהיה קול זה מסיים ל): **מגריפה.** שבה גורפין את דשן המזבח. וודי"ל והוא כעין כף:
עשרה

אלא מנהג אלא ש"מ שברכו וכן משמע מהך דריש פ"ב דברכות (דף יד:) דקאמר רבא הילכתא שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן ההלל בין פרק לפרק פוסק באמצע הפרק אינו פוסק ימים שאין היחיד גומר בהן ההלל אפילו באמצע הפרק פוסק ואם אין מברכין עליו מאי הפסקה איכא בדבר ותו מפני רשות נמי יפסיק ועד כאן לא איבעיא ליה אלא מפני היראה ומפני הכבוד ולא דמי להאי דקאמר פרק לולב וערבה (סוכה דף מד:) אמנהגא לא מברכין ה"מ טלטול דמנהג כמו ערבה אבל אקריאה דמנהג מברכין שפיר והא דקאמר התם בפ"ד דתענית (דף כח:) תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר פי' יחיד אין צריך להתחיל ואם התחיל גומר ובדילוג משמע דליבור חייבין היינו ממנהג בעלמא וק"ק רב דסבר לאפסוקינהו התניא הכא לציבור חייבין לקרותו וגם יחיד נמי גומר כשהתחיל ור"ח פי' יחיד לא יתחיל בברכה ואם התחיל בברכה גומר כא] ומ"מ נקוט (דרבינו שמשון [דר"ת]) בידך דטוב לברך ליחיד נמי בתחילה דנהי דודאי אין מחוייב לאמרו מ"מ מאחר שמוקיק עצמו לכך אין זה ברכה לבטלה כמו שהנשים מברכות על נטילת לולב שאינו לבטלה אע"פ דפטורות מ"מ הם רשאות ליטלו ואין זה ברכה לבטלה. פסק:

אמרו מלאכי השרת מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכיפורים. אבל לא קאמר מפני מה אין אנו אומרים שירה משמע שמלאכי השרת אומרים שירה ולכך אומר ר"י דבר"ה וביום הכיפורים אין לדלג והחיות ישוררו וכרובים יפארו כב]: (עיין למתני')

אין פוחתין מכ"א תקיעות במקדש בכל יום. ומפרש בסוכה (דף נג:) שלשה לפתיחת שערים ותשע לתמיד של שחר שהיו הלוים אומרים שירה בשעת נסכים והיה בו ג' פרקים לכל פרק תקעו והריעו ותקעו:

(עיין למתני') נ) **ולא** מוסיפין על ששה. פירש"י לא איתפרש טעמא אין פוחתין מב' חלילים ולא מוסיפין על י"ב כנגד י"ב יום שחליל מכה:

ס) **[אין]** פוחתין מי"ב לוים העומדין על הדוכן. בכל יום כשאומרים שירה שנים לנבלים וט' כינורות וצלצל הרי י"ב ושתי חצוצרות כהנים תוקעים בהן ולא לוים והכי תנן פרק בתרא דתמיד (דף לג:) ושני כהנים עומדים על שולחן החלבים וב' חצוצרות בידם ולא חש התם למתני כינורים וחלילים לפי שלא היו בכהנים אלא בלוים וק"ק דקתני התם והקיש בן ארזא בצלצל ומיהן דחדא מינייהו נקט:

ועליהם אמר דוד נחושת ממורט. ע) פ"ה על נחושת שמוציא בהם מיהו קשה דהאי קרא כג] בעלמא במלכים דכתיב נחשת ממורט ובדברי הימים (ב ד) כתיב נחשת מרוק ומאי קאמר ועליהם אמר דוד ונראה לר"י דה"ג ועליהם אמר קרא נחשת ממורט נחושת (ממורק)פ: **הרדוולים** בספ"ך גרים רש"י ונראה לר' הרדוולים כמ"ס וכן יש בבראשית רבה ערדולין נעיר ומדינה נהפכה פירוש ערדוולין כמו הרדוולין והם מיני כלי זמר מ"ס מתחלפת בנו"ן הרדוולים זהו תרגום של עוגב: **מגריפה** היתה במקדש. פי' בקונטרס שגורפין בה הדשן וקשה דהא היתה כלי זמר אלא נראה לפרש דשני מיני מגריפות היו אחת לדשן ואחת של שיר:
לא

עין משפט נר מצוה

ל א ב מיי' פ"ג מהלכות מגילה וחנוכה הלכה ו:

◆

תורה אור השלם

1. השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ושמחת לבב כהולך בחליל לבוא בהר יי' אל צור ישראל: ישעיה ל כט
2. ואת הסירות ואת היעים ואת המזרקות ואת כל הכלים האלה אשר עשה חירם למלך שלמה בית יי' נחשת ממרט: מלכים א ז מה
3. ואת הסירות ואת היעים ואת המזלגות ואת כל כליהם עשה חורם אביו למלך שלמה לבית יי' נחשת מרוק: דברי הימים ב ד טז
4. וכפרי זהב עשרים לאדרכנים אלף וכלי נחשת מצהב טובה שנים חמודת כזהב: עזרא ח כז
5. כה אמר יי' אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו: ירמיה ט כב

◆

שיטה מקובצת

א] שירה ולילה שאין מקודש לחג: ב] חנוכה דלאו הכי ולאו הכי וקאמרי': ג] אומרים הלל על תיבת שירה נמחק: ד] הלל התם כדתניא: ה] אחשורוש נינהו ולר"נ תיבת אנן נמחק: ו] בחליל וסיים באבוב אות מ' נמחק: ז] חלק. פי' דק של קנה מימות משה: ח] היה וקולו ערב צוה המלך וציפוהו: ט] צלצל היה אות ו' נמחק: י] היה ומימות משה היה והיה קולו: יא] הבשמים נפגמה ושלחו חכמים והביאו: יב] ותקנוה ולא היתה מפטמת הקשה הר"ר אלחנן היאך תקנוה והא אמרינן בזבחים דכלי שרת שנפגמו אין מתקנין אותן ומכתשת כלי שרת היתה כדאיתא בפ"ק דשבועות וי"ל מה שאין מתקנין היינו משום דאין עניות במקום עשירות ומתקנים חדשים אבל הכא שלא היו מוצאין חדשה טובה כמותה הוצרכו לתקנה. הרא"ש ז"ל: יג] ראשון ונפגמו ולא עלתה להם ארוכה: יד] ועליהם אמר דוד וכו' תימה מאי קאמר עליהם אמר דוד הא כתיב האי קרא בכלים שעשה שלמה דבמלכים כתיב נחשת ממורט ובדברי הימים כתיב נחשת מרוק ונראה דגרסי' ועליהם אמר הכתוב והכי נמי תניא בתוספתא כלומר שלמה עשה כלים כמותם פי' ועליהם ועל כיוצא בהם. הרא"ש ז"ל: טו] מוצהב טובה שנים חמודות כזהב רב: טז] תניא רשב"ג אומר שנים היו ותיבות ר' נתן ואות י' נמחק: יז] רשב"ג אומר שילוח: יח] תיבת לא נמחק: יט] כשהוא שוחק אומר היטב: כ] שניים היו שני: כא] גומר והשתא ציבור מברכים בר"ח ובשאר ימים של פסח והיינו ממנהגא אבל ליחיד לא אשכחן שום חיוב עליו ולא מנהג וא"כ אין לברך: כב] יפארו ראל"כ למה אנו אומרים והאופנים וחיות הקודש כו' משבחין ואומרים ובטורים אומרים והחיות ישוררו בר"ה ויוה"כ: כג] קרא בשלמה כתיב במלכים תיבת בעלמא נמחק:

מסורת הש"ס

א) [פסחים צה:], ב) ר"ה לב., ג) מגילה יד. ע"ש, ד) [מגילה יד.], ה) [ע"ש היטב], ו) [תוספתא פ"ב ה"ב], ז) [נ"ל מרוק], ח) [נ"ל כזהב], ט) נ"ל עב וכ"ה הגי' בערוך השלם ערך הרדולים. ובערוך ערך טבלא א' הגי' עבה, י) גירסת נ"ק ומכתשת הס"ד נחושת ממורט כו' מתחיל ד"ה, כ) [אולי צ"ל מסיים], ל) נ"ק הד"א, מ) ד"ה זה שייך למתני' בדף יג ע"ב, נ) עי' נ"ק, ס) נ"ל מרוק.

◆

גליון הש"ס

גמ' מכתשת. עי' שבועות דף יא ע"א תוס' ד"ה מכל מקום קשיא:

◆

לעזי רש"י

טינב"ש. דק, רזה.
צנב"ש [צינבי"ש]. צלצלים, מצלתים.
לוישנ"ט. מבהיק.
אישקיליט"א. פעמון קטן.
וודי"ל [ודי"ל]. יעה, מגרפה.

◆

מוסף רש"י

חלוקין בקרבנותיהן. וכל אחד ואחד כתב בפני עצמו (לעיל) (תענית כח:). **השיר יהיה לכם.** ביום שתגאלו מן הגלות, **כליל התקדש חג.** כמו שאתם רגילים לשורר בליל התקדש חג, ואין לך לילי חג לטעון שירה חוץ מלילי פסחים על אכילתו (פסחים צה:). **ולא עבדי פרעה.** שהרי לחירות יצאו (מגילה יד.). **עבדי אחשורוש אנן.** דלא נגאלו אלא מן המיתה (שם). **לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה.** על נס המאורע להם (שם).

◆

רבינו גרשום

דגומרין בהן את ההלל: [חלוקין קרבנות. פרי החג]: שבת דחלוקי קרבנותיו. משאר ימי השבוע לימא הלל: [ר"ח דאיקרי מועד. ליגמר ביה הלל בגמרא במסכת שבועות (דף י ע"א) קרא עלי מועד. תמוז דההוא שתא עבורי עברוה: טעון שירה. הלל: דלא הכי ולא הכי. לא חלוק בקרבן ולא מקודש לחג ולא אסור בעשיית מלאכה]: חזרו להתירן הראשון. לומר שירה אפי' בחוצה לארץ [מקרא מגילה]: צלצול. קורין צימבש [ציבלין] והן כעין [ב'] גלילי נחושת ומכין זה בזה: מפטמת את הבשמים. נותנת ריח טוב בבשמים: נשתיירו ממקדש ראשון. מן המשכן: ממורט. צהוב הרבה: ממורק. חלק הרבה ואף בימי עזרא היו ועליהן אמר כו': [שניים היו. ב' מכתשות וב' צלצלים]: הרדוולים. טבלא. גורגנא. קלונתא (מורגדו בלע"ז). [של אותו מין]: ומערבב את הנעימה. של שיר: מגריפה. כלי שבו חותין את האפר מן המזבח: